

Zadania domowe z fizyki statystycznej (IV rok)
do wykładu prof. B. Cichockiego.

Seria 5/6

Zadanie 1. Z doświadczenia wynika, że dla małych ciśnień równania stanu gazu rzeczywistego można, przy ustalonej liczbie moli N , przedstawić w postaci rozwinięć wirialnych

$$\begin{aligned} pV &= A(T) + pB(T) + p^2C(T) + \dots, \\ U &= \alpha(T) + p\beta(T) + p^2\gamma(T) + \dots \end{aligned}$$

Pokazać, że $A(T) \propto T$. (Wynik ten umożliwia kalibrowanie termometrów mierzących temperaturę bezwzględną.)

Wskazówka: rozważyć pochodną $(\partial U/\partial p)_T$.

Zadanie 2. Wyznaczyć różnicę $C_{E,V} - C_{\mathcal{P},V}$ pojemności cieplnych jednorodnego i izotropowego dielektryka o równaniu stanu

$$\mathcal{P} = \epsilon_0 \chi(T) V E ,$$

gdzie E jest zewnętrznym polem elektrycznym.

Zadanie 3. Czy możliwa jest sytuacja, by ciepło właściwe przy stałej objętości było równe ciepłu właściwemu przy stałym ciśnieniu, tj. by $c_v = c_p$? Jeśli tak, to podać przykładowy układ, dla którego zachodzi taki związek.

Zadanie 4. Jak wiadomo, woda ma maksymalną gęstość w temperaturze 4°C . Oznacza to, że

$$\left(\frac{\partial V}{\partial T}\right)_p > 0 \quad \text{dla } T > 277\text{ K} \quad \text{oraz} \quad \left(\frac{\partial V}{\partial T}\right)_p < 0 \quad \text{dla } T < 277 .$$

Z tożsamości Maxwella

$$\left(\frac{\partial S}{\partial p}\right)_T = - \left(\frac{\partial V}{\partial T}\right)_p ,$$

wynika więc, że

$$\left(\frac{\partial S}{\partial p}\right)_T < 0 \quad \text{dla } T > 277\text{ K} \quad \text{oraz} \quad \left(\frac{\partial S}{\partial p}\right)_T > 0 \quad \text{dla } T < 277 ,$$

czyli że w trakcie izotermicznego rozprężania wody w temperaturze wyższej od 4°C i w trakcie izotermicznego jej sprężania w temperaturze niższej od 4°C pobierane jest ciepło. Jeśli oba te procesy połączyć adiabatami, to otrzyma się cykl Carnota, w którym całe

pobrane ciepło zamieniane jest na pracę w sprzeczności z drugim prawem termodynamiki. Wyjaśnić, gdzie tkwi błąd w powyższym rozumowaniu.

Zadanie 5. Wykazać, że w przemianie fazowej drugiego rodzaju nachylenie krzywej współlistnienia faz spełnia równania Ehrenfesta

$$\frac{dp}{dT} = \frac{c_p^{(1)} - c_p^{(2)}}{T \left[\left(\frac{\partial v^{(1)}}{\partial T} \right)_p - \left(\frac{\partial v^{(2)}}{\partial T} \right)_p \right]},$$

$$\frac{dp}{dT} = - \frac{\left(\frac{\partial v^{(1)}}{\partial T} \right)_p - \left(\frac{\partial v^{(2)}}{\partial T} \right)_p}{T \left[\left(\frac{\partial v^{(1)}}{\partial p} \right)_T - \left(\frac{\partial v^{(2)}}{\partial p} \right)_T \right]},$$

gdzie indeksy (1) i (2) odnoszą się do dwu faz.

Zadanie 6. Dwie fazy pewnej substancji znajdują się w równowadze termodynamicznej. Pokazać, że molowe ciepło przemiany $q(T)$ określone na linii współlistnienia faz (1) i (2) spełnia równanie

$$\frac{dq}{dT} = c_p^{(2)} - c_p^{(1)} + \frac{q}{T} + \frac{\alpha^{(2)}v^{(2)} - \alpha^{(1)}v^{(1)}}{v^{(2)} - v^{(1)}} q .$$

α jest współczynnikiem rozszerzalności cieplnej

$$\alpha = \frac{1}{v} \left(\frac{\partial v}{\partial T} \right)_p .$$

Pokazać, że jeśli jedną z faz jest ciecz lub ciało stałe, a drugą parą, którą traktujemy jak gaz doskonały, to

$$\frac{dq}{dT} \approx c_p^{(2)} - c_p^{(1)} ,$$

gdzie $c_p^{(1)}$ i $c_p^{(2)}$ są molowymi ciepłami przemiany przy stałym ciśnieniu cieczy i pary.

Zadanie 7. W roztworze substancji A w rozpuszczalniku B rozpuszczono dodatkowo N moli substancji A utrzymując stałą temperaturę T i ciśnienie p . Roztwór $A + B$ jest doskonały, tj. $\mu_A(T, p, x_A) = \phi(T, p) + RT \ln x_A$ (można to uważać za definicję roztworu doskonałego). Wykazać, że ciepło Q jakie zostanie pochłonięte w procesie rozpuszczania dodatkowych N moli substancji A oraz towarzysząca temu zmiana ΔV objętości całego układu są dane wzorami

$$Q = NRT^2 \left(\frac{\partial \ln x_0(T, p)}{\partial T} \right)_p ,$$

$$\Delta V = -NRT \left(\frac{\partial \ln x_0(T, p)}{\partial p} \right)_T .$$

$x_0(T, p)$ jest stężeniem roztworu nasyconego A w B w temperaturze T pod ciśnieniem p , tj. takim stężeniem, że roztwór A w B pozostaje (przy danym ciśnieniu p i temperaturze T) w równowadze z czystą postacią substancji A .

Zadanie 8. Wykazać, że jeśli między ciśnieniem p i molową energią wewnętrzną u zachodzi związek

$$p = \alpha(v) u + \beta(v) ,$$

(tj. α i β są funkcjami jedynie molowej objętości v) to molowe ciepło właściwe c_v przy stałej objętości zależy tylko od stosunku $T/\Theta(v)$, gdzie

$$\ln \Theta(v) = - \int dv \alpha(v) .$$

Zadanie 9. Rozważmy zespół czterech wielkości T , S , p i V . Dla każdej możliwej pary utworzonej z tych wielkości możemy obliczyć dwie pochodne pierwszego rzędu przy ustalonym jednym z dwu pozostałych parametrów. Np. dla pary S i p mamy dwie pochodne $(\partial S/\partial p)_T$ oraz $(\partial S/\partial p)_V$. Wykazać, że z dwunastu utworzonych w ten sposób pochodnych tylko trzy są niezależne.

Zadanie 10. Niech $v_l - v_g$ oznacza różnicę molowych objętości fazy ciekłej i gazowej pozostających w równowadze przy temperaturze T . Ponieważ w punkcie krytycznym (tj. dla $T = T_{cr}$) zachodzi równość $v_l = v_g = v_{cr}$ możemy przyjąć, że dla $T \rightarrow T_{cr}$

$$v_l - v_g \propto t^\beta , \quad \text{gdzie} \quad t \equiv \frac{T - T_{cr}}{T_{cr}} .$$

Znaleźć wykładnik krytyczny β zakładając, że równaniem stanu substancji jest równanie Van der Waalsa i posługując się konstrukcją Maxwella.

Wskazówka: Wykazać najpierw, że w pobliżu punktu krytycznego $v_l - v_{cr} = -(v_g - v_{cr})$.

Zadanie 10. Niech τ będzie pewną temperaturą empiryczną. Pokazać, że jej związek $T = T(\tau)$ z temperaturą bezwzględną T ma postać

$$\ln \frac{T}{T_0} = - \int_{\tau_0}^{\tau} d\tau' \frac{\left(\frac{\partial V}{\partial \tau'}\right)_p}{\left(\frac{\partial Q}{\partial p}\right)_{\tau'}} ,$$

gdzie Q jest ciepłem pobieranym przez układ w quasistatycznym procesie izotermicznym.

Każde z zadań proszę rozwiązać na osobnej kartce. **Dwa** z nich będą zbierane na wykładzie we czwartek **18 XI**.

Uwaga: Rozwiązania zadań *muszą* być opatrzone komentarzami wyjaśniającymi tok rozumowania! Za same wzorki punkty przyznawane nie będą